

JUSTINIANOS KÖPRÜSÜ

İstanbul ve Ankara da kısa aralıklarla açtığım sergiler arasında 3 günlük Sapanca gezisi sırasında olağanüstü güzellik ve boyutlarda önceden hiç duymadığım JUSTINIANOS Köprüsü ile karşılaştım. Ona ait internetten edindiğim bilgilerin bir özetini aşağıda sunuyorum.

Mehmet Bildirici

Akyaka 25.06.2016

Köprünün 1838 yılında yapılmış bir gravürü (İnternet) (Leon de Laborde)

Justinianos Köprüsü (diğer adı **Sakarya Köprüsü**, halk arasında: **Beşköprü**), [Türkiye](#)'de, [Geç Roma Döneminden](#) kalma, yapıldığında [Sakarya](#) nehri üzerinde bir taş köprüdür. Yapı [Doğu Roma](#) İmparatoru [Justinianos](#) (527–565) tarafından başkent [Konstaninopolis](#) ile imparatorluğun doğu vilayetleri arasındaki ulaşımı kolaylaştırmak için inşa ettirildi. Neredeyse 430 m uzunluğundaki köprü, dev ölçüleri nedeniyle çağdaş yazar ve şairlerin eserlerine konu olmuştu. Justinianos'un [Boğaziçi](#) yerine

gemiyle [Anadolu](#)'dan geçebilmek için kanal projesi planladığı ve köprünün bu projenin bir parçası olduğu iddiası uzmanlar tarafından tartışılmaktadır.

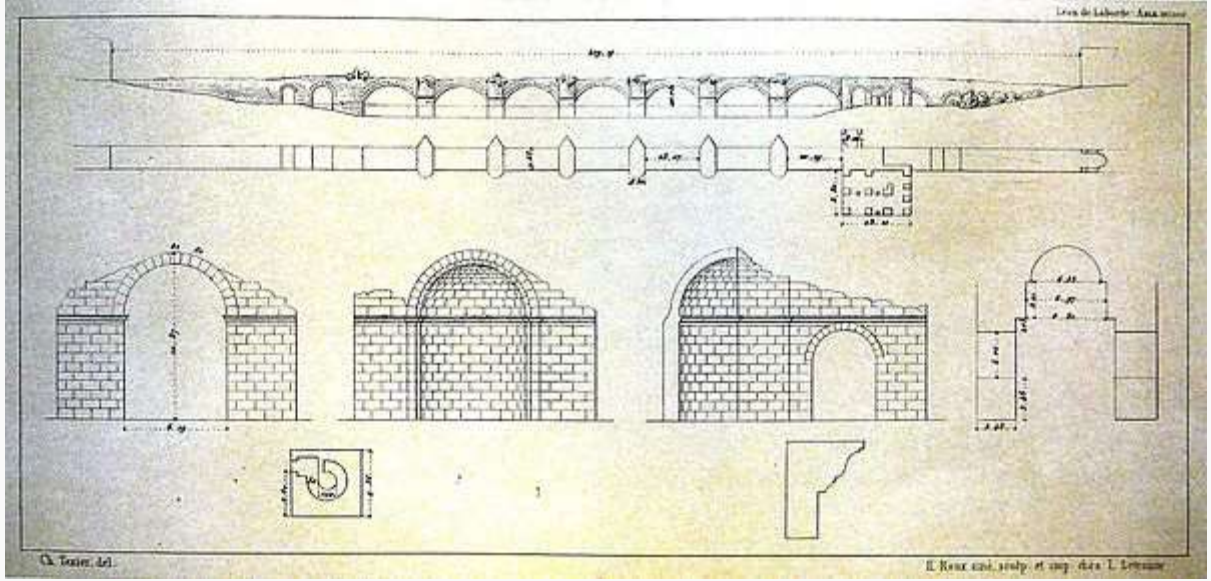
Justinianos köprüsü Anadolun'nun kuzey batısında, Adapazarı'na 5 kilometre, tarihi [Bitinya](#) bölgesinde yer almaktadır. Justinianus'un yaptığı eserleri yazan tarihçi [Prokopius](#)'a göre, birbirlerine bağlanmış kayıklardan oluşan seyyar bir köprü yerine inşa edildi. Güçlü akıntı nedeniyle kayıklar sık sık kopup akıntıyla yok olunca Sakarya nehri üzerindeki ulaşım her seferinde kesiliyordu. İmparator Justinianos'un taştan bir köprü yaptırması, nehir geçişinin büyük stratejik önemi ile ilgili olduğu da tahmin ediliyor, zira Konstantinopolis'ten Justinianos'un sık sık savaştığı [Sasani İmparatorluğu](#) sınırına kadar uzayan [antik](#) bir krallık yolu buradan geçiyordu.^[3]

Justinianos köprüsünün yapım süresi farklı kaynaklardan yararlanarak kesin bir şekilde tespit edilebilmiştir. Bunlara göre Justinianos [Trakya](#)'ya yaptığı bir inceleme yolculuğundan geri döndüğü 559 yılının sonbaharında köprü yapımına başlandı ve İran'la 562 yılında kabul edilen barış antlaşmasından sonra tamamlandı.

Tarihçi [Theophanes](#)'e göre köprü yapımına *annus mundi* 6052 yılında başlanmış, buysa 559 ya da 560 yılına denk gelir. Yapının 562 yılında tamamlanmış olduğu, İmparator Justinianos'u ve eserlerini öven [Paulos Silentarios](#) ve [Agathias](#)'a ait şiirlerden anlaşılabilir. Öte yandan köprü yapımı, antik edebiyat eserlerinin tarihlenmesi için ipucu sağlamıştır: Prokopius, [De Aedificiis](#) adlı geç Justinianus dönemi mimarisi hakkındaki önemli eserinde köprünün hala yapım aşamasında olduğunu ifade ettiği için, bu eserini 560-561 yıllarında yayınladığı varsayılabilir .

Geniş Sakarya nehrinin eski yatağı yaklaşık 3 kilometre kadar doğuya kaydığı için, yapı bugün [Sapanca Gölü](#)'nün (antik adı: Sophon) bir çıkışı olan, küçük [Çark Deresi](#) (antik adı: Melas) üzerindedir.

Justinianos köprüsün tamamen [kireçtaşından](#) yapılmıştır.^[6] Oldukça iyi korunmuş yapı iki ucundaki dayanaklarıyla birlikte 429 m'lik bir uzunluğa sahip olup 9,85 m'lik genişliği^[11] ve yaklaşık 10 m'lik yükseklikle de görkemli ölçülere sahiptir. Yapının görkemi, her biri 23 ila 24,5 m arası genişlikteki kemerlerle vurgulanmaktadır.^[11] Köprü ayaklarının genişliği ise yaklaşık 6 m'dir. Nehrin ortasındaki beş kemer, biri 19,5 m, diğeri 20 m genişliğinde iki kemerle sonlanır; batı tarafındaki kemerlerinden bir tanesinin altından günümüzde Çark Deresi akmaktadır. Nehir yatağının dışında, sel bölgesinde, köprüyü selden korumak için ayrıca 3 ila 9 metre genişliğinde beş kemer dehlizi bulunur. Bunlardan ikisi batı kıyısında, üçü doğu kıyısındadır. Doğu kıyısındakiler tek hatlı bir demiryolu yapımı esnasında kısmen tahrip edilmiştir.¹ Kıyı bölgesinden nehir yatağı üzerindeki yedi kemere geçişteki iki köprü ayağın her birinin kalınlığı yaklaşık 9,5 m'dir. Yedi büyük kemerin uç taşlarında eskiden muhtemelen [Hıristiyanlığın](#) sembolü olan haçlar vardı, ancak bunlardan sadece iki tanesi bugüne kadar korunabildi.

Zafer kapısı ve apsisi gösteren köprü eskizi (1838)

Nehir ayaklarının hepsine, akıntı yönünde sivri, akıntıya karşı yönde ise yuvarlatılmış cephelerle dalgakıran özelliği verilmiştir. Tek istisna, batı kıyısında bulunan, 9 m'lik genişliğiyle en geniş olan ayaktır. Bu ayağın her iki yöndeki cepheleri sivridir. [\[A. 1\]](#) Bu özellikleriyle bu köprü mimari itibarıyla bilinen diğer Roma dönemi köprülerinden belirgin ölçüde ayrılmaktadır, zira çoğunda her iki yönde sivri dalgakıranlar kullanılmıştır.

Batı ucunda, 19. yüzyıla kadar, Roma köprülerinde yaygın olan ancak günümüzde yok olmuş olan bir zafer kapısı bulunmaktaydı. Doğu ucunda ise günümüzde de ayakta kalmayı başarmış olan ancak işlevi bilinmeyen bir apsis bulunur. Doğuya bakan bu yuvarlak yapının dini bir sunak olduğu tahmin ediliyor. Apsisin yüksekliği 11 m, genişliği ise 9 m'dir. Zafer kapısı ve apsis 1838 yılında [Léon de Laborde](#) tarafından çizildi. Laborde'un çizimi tamamen kesme taştan yapılmış, doğrudan köprüye açılan yuvarlak kemerli bir kapıyı gösterir. Bir diğer eskiz ise bu kapının ebatları hakkında bilgi verir: buna göre kapı 10,37 m yüksekliğinde ve 6,19 m genişliğindeydi; sütun kalınlıkları ise 4,35 m idi; Sütunlardan birinde dönemeçli bir merdiven bulunuyordu.

Köprü'nün günümüze ulaşmamış olan kitabesi şair Agathias'a ait bir vecizeyi içeriyordu. İmparator [Konstantin Porphyrogenetos](#) (905-959) onu şöyle okur:

Şimdi, taşkın suları bu sütunların arasından geçen ey Sangarios (Sakarya) nehri; sen de artık bir hükümdarın eliyle onun kulu olmuş onun istediği gibi akıyorsun, tıpkı mağrur Hespera ve Med Halkları ve tüm Barbar yığınlar gibi. Bir zamanlar gemilere başkaldıran, bir zamanlar dindirilemeyen sen, şimdi geçit vermez taşların vurduğu prangaların arasındasın.

Antik kanal projesi

Plinius tarafından önerilen deniz bağlantısının güzergahı (1818 yılına ait rekonstrüksiyon denemesi)

Justinianos köprüsünün yapımı günümüzde bazı uzmanlar tarafından, sonuçta gerçekleştirilememiş olan ve İmparator Justinianos zamanında planlandığı varsayılan büyük bir kanal projesinin varlığına işaret olarak değerlendirilmektedir. Buna göre, bu projenin amacı, Boğaziçi'ni kullanmadan, Anadolu'dan geçen kanallarla Marmara Denizi'nin Karadenizi'ne bağlanmasıydı. Planlanan kanal yapımı hakkında en eski kayıtlar, İmparator [Trajan](#) ile Bitinya valisi [Plinius](#) arasında geçen yazışmalarda bulunmuştur. Bu yazışmalarda Plinius, Sakarya nehri yakınlarındaki Sapanca Gölü'nden [Propontis](#)'e bir bağlantının kazılmasını önermiştir. Söz konusu proje, özellikle Plinius'un kısa süre sonra ölmesi nedeniyle hiçbir zaman gerçekleştirilmediği sanılıyor.

Moore'a göre Justinianos Sakarya nehrinin [Karadeniz'e](#) akan kısmını batı yönde Sapanca Gölü'ne yönlendirmeyi planlamış ve bu şekilde Plinius'un projesini gerçekleştirmeyi düşünmüş. Yine Moore'a göre, Justinianos köprüsünün altından akan nehrin genişliği ile karşılaştırıldığında devasa sayılan boyutları ve diğer Roma köprülerinden farklı olarak köprü ayaklarının sivri taraflarının günümüzde akıntıya karşı bakıyor olması, bu tezi güçlendiren işaretlerdir. Whitby ise, Sakarya nehrinin söz konusu nehir yatağında gemi geçişi için uygun olmadığını ve akıntıya karşı bakan sivri köprü ayaklarının başka köprülerde de bulunduğunu öne sürerek bu tezi kabul etmez.^[16] Froiep ise, yerel topografik özelliklere göre akış yönünün değiştirilmesinin mümkün olabileceğini öne sürerek, böyle bir projenin olasılığı üzerinde durur.^[17]

Beşköprü (Justinianus Köprüsü)